

ПРОБЛЕМИ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЗАСУДЖЕНИХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Кутєпов Максим Юрійович

Кандидат юридичних наук, науковий співробітник відділу дослідження
проблем кримінального та кримінально-виконавчого права
*Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка
В.В. Сташиса Національної академії правових наук України, м. Харків, Україна*

Воєнний стан – є особливим правовим режимом, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності [4].

В Україні воєнний стан ввели із 05 год. 30 хв. 24 лютого 2022 року строком на 30 діб. Згодом, його було продовжено з 5 години 30 хвилин 26 березня ще на 30 діб – до 25 квітня. Пізніше продовжили на 90 діб – до 25 серпня. 15 серпня Верховною Радою України було підтримано рішення про продовження воєнного стану на 90 діб до 21 листопада 2022 року [3].

Від моменту повномасштабного вторгнення російської федерації, установи виконання покарань, ізолятори тимчасового тримання та слідчі ізолятори опинилися під низкою ризиків з якими стикаються усі громадяни у тих регіонах, де ведуться активні бойові дії. Пов'язані такі ризики, як безпосередньо із загрозою обстрілів відповідних установ, так із ймовірними труднощами щодо матеріально-побутового забезпечення цих установ, забезпечення продуктами харчування, водою, засобами гігієни чи медикаментами.

Верховною Радою України було затверджено на період дії воєнного стану Тимчасовий порядок тримання осіб, що засуджені до обмеження волі, у виправних колоніях Державної кримінально-виконавчої служби України [1]. Відповідна постанова від 19 березня 2022 року № 320, яка набрала чинності 20 березня і діє така постанова протягом одного року з дня, коли припиняється чи скасовується воєнний стан.

Відповідно до положень Тимчасового порядку встановлюються загальні вимоги щодо тримання осіб, які засуджені до обмеження волі, у виправних колоніях Державної кримінально-виконавчої служби, починаючи від моменту введення воєнного стану, який охоплює воєнний час і частково період відбудови, після закінчення воєнних дій. З метою забезпечення життя та здоров'я засуджених у виправних колоніях мінімального і середнього рівня безпеки ДКВС можуть бути утворені дільниці для тримання засуджених [2].

З початком війни, яку розв'язала росія проти України, в небезпечному становищі опинилися одні з найуразливіших державних інституцій. Мається на увазі саме про установи виконання покарань (УВП), зокрема виправні колонії (ВК), в яких тримаються засуджені, а також, слідчі ізолятори (СІЗО), в яких знаходяться особи, щодо яких було обрано забезпечувальний захід у виді тримання під вартою.

Вищезазначені місця дійсно є вразливими. Вразливість даних місць обумовлена не лише воєнним станом. УВП – це спеціалізовані інституції, які пристосовані до того, щоб здійснювати кримінально-правовий вплив на особу, і цей вид діяльності для них є виключним. У свою чергу, це означає, що такі установи не складають економічної «цінності», і їх утримання та фінансування не є одним із пріоритетів держави. Отже, вразливість установ у мирний час зумовлена тим, що дуже часто вони функціонують

в умовах браку фінансування та забезпечення, а це безумовно впливає на повсякденне життя колонії.

Крім того, сюди варто додати величезні проблеми з забезпеченням правового режиму відбування покарання. В УВП досить поширена практика порушення прав людини. В умовах воєнного стану, «планка» вразливості ще більше підвищується. Безумовно в зоні бойових дій, а також, на лінії зіткнення знаходяться окремі УВП, і всі ризики, які існують у цих зонах у воєнний час для таких установ є більш високими.

Державна кримінально-виконавча служба опинилася в ситуації, коли частина УВП опинилася в умовах окупації. Незважаючи на те, що з 24 лютого 2022 року по теперішній час з зони бойових дій та лінії зіткнення загалом було евакуйовано значну кількість УВП, проте не всі кримінально-виконавчі установи, які перебували в зоні ризику вдалось евакуювати.

В умовах воєнного стану проблемами кримінально-виконавчої системи є:

1. Окупація частини УВП і забезпечення безпеки, життя та здоров'я тих, хто там працює і відбуває покарання;

2. Забезпечення прав засуджених в умовах воєнного часу (як тих, хто був евакуйований, так і тих, хто знаходиться у відносно безпечних регіонах та умовах).

Практично кожне з порушень, стосовно яких було отримано інформацію, і які, ймовірно, відбуваються на окупованих територіях в УВП, полягають у: порушенні прав засуджених та ув'язнених; катуванні, насильстві та залякуванні; переміщенні ув'язнених в невідомі місця та напрямки; звільненні окремих ув'язнених від відбування покарання або з-під варти; зміні вироків та інших процесуальних правових підстав перебування ув'язнених в установах; використанні ув'язнених як робочої сили, військових та «живого щиту». Окресленні порушення повинні отримати правову оцінку та кваліфікацію.

Порушення прав засуджених та ув'язнених – це хронічна хвороба системи і, звичайно, в умовах воєнних дій чуда не сталося [5]. Інформація, яка отримується з відкритих ресурсів, а також моніторингові візити демонструють те, що порушення прав засуджених та ув'язнених відбувається систематично.

Одне з важливих і фундаментальних прав людини, а саме, право на життя – сьогодні в умовах позбавлення волі або тримання під вартою опинилося під значною загрозою. Це пов'язано не лише із воєнною агресією з боку росії, але і внаслідок того, що УВП не пристосовані до того, щоб захистити осіб, які в них перебувають, від артилерійських та ракетних ударів. Більшість установ немає укриттів та бомбосховищ, дещо проблемним є швидке пересування всього колективу засуджених, крім того, відсутні засоби оповіщення про повітряну загрозу.

Внаслідок введення воєнного стану, практично всі установи перевели на режим посиленого несення служби, де було запроваджено режим особливих умов. У зв'язку з цим, в багатьох установах засуджені були суттєво обмежені в можливості отримувати побачення. Це стосувалось не тільки побачення з родичами, а й також побачення з адвокатами.

Висновок. Отже, усе вищезазначене дає можливість констатувати наявність порушення прав засуджених відповідно до законодавства України, а також наявність порушень окремих статей Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Для вирішення цих проблемних питань, варто планомірно виконувати рішення ЄСПЛ, а також, національних інституцій України, що стосується порушення прав людини під час відбування кримінальних покарань та знаходження в ув'язненні в УВП. Слід забезпечити дотримання прав осіб, що були засуджені та ув'язнені (стосовно умов тримання, забезпечення медичних прав цих осіб, реалізації основних

прав засуджених та ув'язнених тощо).

Список використаних джерел:

1. Визначено порядок тримання осіб, засуджених до обмеження волі, у виправних колоніях ДКВС на період воєнного стану. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/210176_viznache-po-poryadok-trimannya-osb-zasudzhenikh-do-obmezhennya-vol-u-vipravnikh-kolonyakh-dkv-s-na-perod-vonnogo-stanu.
2. Деякі питання тримання осіб, засуджених до обмеження волі, у виправних колоніях Державної кримінально-виконавчої служби України: Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок від 19.03.2022 № 320. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/320-2022-%D0%BF#Text>.
3. Про затвердження Указу Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні»: Закон України від 15.08.2022 № 2500-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2500-IX#Text>.
4. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
5. Установи виконання покарань під час війни. URL: <https://khpg.org/1608811011>.